

СУЧАСНИЙ УРОК ЯК ВИКЛИК ЧАСУ (НА ОСНОВІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО)

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується інтенсивним переосмисленням цінностей, наявністю в ньому інноваційних процесів, пошуками нового.

Останнім часом спостерігається також тенденція щодо збільшення впливу медіатехнологій на людину. Особливо суттєво цей вплив позначається на особистості дитини, яка формується. Передусім це виявляється в тому, що нині учнівська молодь надає перевагу задоволенню перегляду телевізора, а не задоволенню читання книги. Навіть якщо молодь і читає, то не друковані книги, а електронні.

Сьогодні, з огляду на сучасні реалії, учитель повинен упроваджувати в освітній процес нові методи подачі інформації.

У своїй практиці широко застосовую такі активні методи навчання, як: самостійна робота, проблемні і творчі завдання, дослідницькі та пошукові вправи, ігрові вправи, діалог, дискусія, метод проєктів, самостійне спостереження, бесіда тощо. Наприклад, бесіду – для перевірки засвоєння учнями навчального матеріалу, для обміну інформацією між учителем і учнем, для знаходження спільного і відмінного у мовних фактах і явищах; метод спостережень – для опанування матеріалу, який є специфічним для української мови або складним (тема «Лексикологія», 6 клас). Метод проєктів слід використовувати у старших класах з метою поглиблення науково-пошукової роботи.

Під час проведення уроків досить часто використовую мультимедійні презентації, які забезпечують реалізацію принципів доступності та наочності. З одного боку, уроки-презентації ефективні своєю естетичною привабливістю, а з іншого – дають можливість опанувати великий обсяг інформації та завдань за короткий період; створити ситуації для

діалогів; продемонструвати асоціативний та наочний матеріали, що стимулюють до роздумів та комунікативної діяльності; використовувати бібліотеки навчального електронного обладнання (підручники, енциклопедії, довідники, словники, методичні посібники, ППЗ до підручників, відеофрагменти, презентації (динамічний плакат, анімація викладення нового матеріалу, практичне застосування навчального матеріалу, мовні та літературні диктанти і їх перевірка, тести, ігри, план уроку та інше) тощо).

На уроках літератури в середніх та старших класах

у процесі вивчення творчості письменників використовую як власні презентації, так і створені самими дітьми, таким чином поглиблюючи інтерес до навчання. Так, під час вивчення твору Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі» у 5 класі, з метою кращого розуміння тексту, ми з учнями створили маршрутну карту у вигляді презентації. Це дало змогу відстежити весь шлях, який подолали мандрівники в пошуках шаблі. Діти дуже зацікавлені таким видом роботи.

Самостійну роботу здійснюють через добір ефективних вправ, завдань з урахуванням випереджального навчання. Акцентую увагу учнів на тому, що для успішної самостійної роботи потрібно бути уважним і спостережливим, уміти запам'ятовувати, виконувати розумові операції, цінувати й раціонально розподіляти час, фіксувати прочитане, побачене, прослухане (у вигляді тез, конспекту, реферату, анотації, рецензії тощо). Цей метод ефективний на уроках із розвитку зв'язного мовлення, а також на уроках вивчення нового матеріалу та закріплення вивченого. При виконанні домашніх завдань на уроках використовую роботу з підручником, довідковою літературою, спостереження, самоперевірку і

взаємоперевірку. Практикую також бесіди на теми: «Як готувати уроки», «Як готуватися до написання твору», «Бережи хвилину» та інші. Важливою умовою ефективності самостійної роботи учнів є систематичний контроль за виконанням домашніх завдань, об'єктивна оцінка їх результатів.

Одним із засобів організації самостійної науково-пошукової роботи є випереджувально-пізнавальні завдання. Вони спрямовують учнів на самостійне оволодіння матеріалом до його вивчення за програмою на уроці. Ці завдання учні виконують добровільно. Вибір їх здійснюють з урахуванням інтересів та навчальних можливостей, зокрема, це: читання додаткової та художньої літератури; спостереження за явищами природи та суспільного життя, практичною та дослідницькою роботою; складання власних завдань; пошук навчального матеріалу. Мета застосування випереджувальних завдань – стимулювання учнів до самостійної роботи, формування у них позитивної мотивації до навчання, готовності до самоосвіти. Виконання індивідуальних завдань учнями з високим та середнім рівнями пізнавальної діяльності спрямоване на поглиблення та розширення знань, розвиток творчих здібностей. Для учнів з низьким рівнем пізнавальної діяльності такі завдання пропонують з метою розвитку мислення, запобігання та ліквідації прогалів у знаннях. Перед виконанням випереджувальних завдань надають учням допомогу у формі інструктажу, планів, пам'яток, карток-підказок тощо. По завершенні проводять оцінювання виконаних робіт, повідомлень, вправ, творів, малюнків, доповідей, рефератів. Цей метод застосовують перед поглибленим вивченням тем: «Частини мови» (6 клас), «Просте речення», «Головні та другорядні члени речення» (8 клас).

У Програмі з української мови та літератури приділено значну увагу словниковій роботі, результатом якої є розвиток мовлення дітей, підвищення їхньої грамотності.

Учитель української мови та літератури несе відповідальність за вміння школярів грамотно використовувати слова в усному та писемному мовленні. Це стосується і розуміння значення слів, якими їм доводиться оперувати, і правильної вимови їх, зокрема наголошування, і орфографічної зірковості, і доречного слововживання.

В.О.Сухомлинський писав: «Ваше найважливіше завдання закласти міцний фундамент знань. Настільки міцний, щоб учителям, які працюватимуть після вас,

взагалі не треба було думати про фундамент».

Учні з радістю перевіряють свої сили у різних конкурсах і змаганнях з мови.

У цьому році втретє брали участь у Всеукраїнському відкритому марафоні з української мови.

З кожним роком усе більше охочих змагатися у Всеукраїнській грі «Соняшник». Так, у 2021 році 89 школярів взяли участь у грі, з них: 4 – стали переможцями Всеукраїнського рівня, 6 – отримали дипломи I ступеня, 4 – другого. Ця гра допомагає дітям розширити свій кругозір, пізнати багато нового і цікавого для себе.

Інтерактивне навчання застосовують під час групової співпраці, оскільки вона має переваги над іншими формами роботи, а саме: -діти вчаться співробітництва (слухати, підтримувати розмову, досягати згоди, домовлятися);

-учні аналізують взаємозв'язки між явищами, шукають альтернативне вирішення проблемної ситуації: «Спробую перекопати тебе (Вас)...», «Це має бути інакше, оскільки...».

У своїй діяльності також практикують такі форми роботи, як:

1) індивідуальні завдання (картки, схеми тощо);

2) робота в парах («Обличчя до обличчя», «Один-удвох-усі разом»);

3) робота в малих групах («Пошук інформації», «Коло ідей»);

4) інтерактивні ігри («Я герой твору», «Драматизація», «Суд: прокурор та адвокат», «Інтерв'ю з письменником», «Передбачення»).

(Цікавою є гра «Діалог з героєм твору». Один з учнів виконує роль літературного персонажа: перетілівшись в образ, виходить на середину класу і вступає в діалог з дітьми. Вони йому задають питання, навіть створюють різні вигадані ситуації. Завдання «актора» - правдиво зіграти роль героя твору, обґрунтувати свої вчинки, думки так, щоб учасники гри повірили йому);

5) літературні ігри, кросворди, шаради, анаграми, вікторини, творчі завдання, відеовірші. Вони значною мірою стимулюють розвиток інтелектуально-творчих здібностей дітей;

6) урок-гра, урок-змагання, урок-казка, урок-подорож, урок-вікторина, урок-свято тощо.

До Шевченкового тижня актуальною є гра «Стопами Кобзаря», «Шевченко монументальний». Учні малюють ілюстрації до улюблених творів Кобзаря, створюють

меми, лепбуки «Слово поета безсмертне», беруть участь у флешмобі #Цитуємо Шевченка.

День писемності традиційно починається з написання Всеукраїнського диктанту національної єдності.

21 рік поспіль учні нашої школи беруть участь у цій акції єднання українців усього світу. Зокрема, п'ятикласники уподобали гру «Переходь на українську», семикласники – гру «На пошуки мовних перлин», восьмикласники – ігри «Мова – душа народу», «Джупарджі»; мовний турнір «Кращої, ніж рідна мови не буває!».

Добираючи завдання до уроку, завжди пам'ятаю про те, що вони повинні бути цікавими, різноманітними, посильними, а головне – у дитини має бути вибір, тому не даю «завдання», а пропоную його. Водночас розумію, що процес навчання – це не безперервна радість. Не все може бути цікавим у навчанні, тож вважаю за потрібне «привчити дитину робити не тільки те, що її цікавить, а й те, що не цікавить, робити заради приємності виконати свій обов'язок».

Цікаві вправи та ігри з мови використовую на всіх етапах уроку. Так, за їх допомогою можна перевірити, як учні виконали домашнє завдання; полегшити розуміння нового матеріалу тощо.

(Складання за правилами коротких «віршів»)

1-й рядок - словникове слово (іменник)
Мова

2-й рядок - прикметники (опис) Чарівна, милозвучна

3-й рядок - дієслово (дія) Живить, захищає, окрилює

4-й рядок - речення Допомогає боронити Україну

5-й рядок - висновок Джерело

Використання різноманітних ігрових завдань сприяє підвищенню творчої діяльності учнів. По-перше, такі завдання здебільшого є пошуковими. Вони ставлять учня перед необхідністю самостійно знаходити шляхи розв'язання, а отже, розпізнавати, аналізувати мовні факти, зіставляти їх і формулювати висновки. Це розвиває творчі здібності школяра, увагу, ініціативність. По-друге, робота з ігровими завданнями створює позитивну мотивацію навчання, пробуджує бажання знати. По-третє, самостійно відкриваючи для себе певні мовні явища, учень отримує задоволення, підвищує впевненість у своїх здібностях, що зумовлює самореалізацію особистості.

У своїй практиці найчастіше використовую

такі лінгвістичні завдання: кросворд, вікторина, аукціон, конкурс, лінгвістична загадка, ребус, «Ти – редактор», «Зайвина», «Спіймай помилку», «Вірю – не вірю», «Найрозумніший», «Хто швидше», «Ти – учитель» тощо.

Зокрема, у 5 класі в рамках вивчення теми «Антоніми» під час актуалізації опорних знань пропоную учням ігрове завдання «Відгадай загадку»:

Куций хвіст і довгі ноги.

Уночі і вдень – тривоги.

Миру й спокою не знаю:

Всіх боюся, утікаю. (Заєць)

(Підкреслюю крейдою різних кольорів пари слів: куций – довгі, уночі – удень, тривоги - спокою).

Вправа «Мозковий штурм» допомагає оптимально перевірити домашнє завдання:

- Чому саме ці слова об'єднано вчителем у пари?

- Що можна сказати про значення поданих слів?

- Що можна сказати про їх належність до частин мови?

- Як називаються такі слова?

На етапі формування вмінь і навичок у 5 класі при вивченні теми «Вживання апострофа» пропоную учням розв'язати ребуси, пояснити написання певних слів.

7Я (сім'я), гір я (підгір'я).

під

Гра «Аукціон» (Тема: «Фразеологізми») Проводиться у формі аукціону або естафети:

1) *аукціон*. За 3 – 4 хв. учні повинні назвати якомога більше фразеологізмів зі словами: голова, язик, око, зуби, ноги;

2) *орфографічна естафета*. Клас об'єднується в команди (за рядами). На дошці подане слово з орфограмою (наприклад, директор). Кожен член команди повинен написати слово з орфограмою, яке б починалося буквою, на яку закінчилося попереднє. Виграє команда, яка швидше впорається із завданням. (Наприклад: директор – рукавичка - ательє...).

Одним із основних аспектів моєї роботи є також використання на уроках різних видів активної діяльності, що сприяють розвитку природних здібностей учнів, а саме: інсценізація історій, складання творів-сповідей, різні форми групової та колективної роботи, які повністю відповідають культурологічному та інтеграційному спрямуванню педагогічної діяльності.

Найцікавіше для дітей робити філологічні замальовки.

Моя бабуся

Ранок 24 лютого 2022 року. Ми прокинулись у зовсім іншому світі, начебто продовжився сон, недитячий, страшний.

Почалася ВІЙНА!

Чи знайоме мені це слово було?! Звичайно. Ми з татом часто дивилися фільми про це, на уроці історії вчитель згадував; мама гнівалася, коли бачила безлад у моїй кімнаті: «Прибери іграшки, бо в нас, як начебто тут воєнні дії пройшли». І ніколи не думав, що я ВІДЧУЮ це слово.

Отож, ранок 24 лютого почався з сирени і відчуття того, що сон, а разом з ним і мирне життя відлітає легким туманом. Відчай і безвихідь тихенько вкрадалися в душу, коли бачив розгублені очі батьків, таких впевнених завжди, сильних, розумних. З часом очі матусі змінилися: у них ще більше стало любові до мене, у них з'явився блиск, який я розумів по-своєму - вона небо пригорне, захищаючи мене. І поряд з цим теплом я бачив лють і ненависть до ворогів.

А ще я дуже хвилювався за бабуся. Вона з 2014 року пішла захищати нашу Україну від ворога, і саме в цей страшний день мав закінчитися її термін служби. Дуже пишаюся бабунєю! І часто думаю про те, що не можуть перемогти вороги народ, якщо навіть жінки пішли боронити рідну землю.

І ось минуло десять болючих місяців... Ми з друзями живемо війною. Я знаю, що так неправильно, так не по-людськи. Мама часто мене пригортає і каже, що все буде добре, бо в мене триєдиний захист: бабуся, яка на фронті мене боронить, вона сама, яка завжди буде поряд, і Матір Божа, під захистом якої вся Україна.

Переконаний: ми вистоїмо, бо ми українці!
Слава Україні!

(Васюнін Іван, переможець
Всеукраїнського конкурсу есе
«Війна за СВІЙ шлях (дитячий погляд)»!)

Між звуками страху, гучних сирен
Та нищівних ракет,
В період страшної війни,
В стрімкому сні малюєш портрет:
Природи образ виникає,
А серце віддано на захист її благає.
І ось тиша. І десь у даліні
Співають невгамовні солов'ї.
Оглянься! І навкруги поглянь:
Сонячне проміння біжить
По польовій траві, як лань!
А там у небі хмари де-не-де пливуть,
Дитячі мрії на собі несуть.
Глибоко вдихни! Ти відчуваєш

Цей ніжний аромат п'янки?
Так пахнуть квіти польові,
Немов парфуми дороги.
Заплющи очі! Ти чуєш?
Вітер пісню лісову шепоче,
Листя на гілках лоскоче!
А там у полі тихий шум лунає -
Це вітер з колосками грає!
Пригнись і приклади долоні до землі!
Вона тобі своє тепло дарує,
Спокій та любов віншує!
Ось так звучить мелодія природи,
Що лікує всі негаразди та невгоди.
Війна довкола все руйнує та ламає,
Про захист свій природа нас благає.
Чому вирує ненависть людей,
Їх підлість, злість?
Чому зла сила їх не з'їсть?
Та ні! Нам треба побороти це страхіття,
Що мучить нас, природу й це століття!
Душа й природа в нас незламні, невмирущі,
Немов оті дніпрові Шевченкові кручі.
Душа й природа у нас будуть вічно жити,
мир та спокій будемо всі разом ми творити!

(Журавльова Уляна,
переможниця конкурсу
«Свій голос віддаю на користь природи».)

Вагому роль надаю психолого-педагогічному аспекту, який будується на основі «створення ситуації успіху». Адже, на мою думку, для того щоб сформувані такі учнівські здібності, як спостережливість, емоційна вразливість, асоціативне образне мислення, відчуття краси слова, естетичні почуття, дитині необхідно забезпечити психоемоційний комфорт. Під час вивчення ліричних творів пропоную дітям створити відеороботи. Учні, підбираючи картинки до художніх образів поезії, занурюються у внутрішній світ твору.

Традиційні бібліотечні уроки теж намагаюся проводити по-сучасному. Зокрема, практикую бібліотечний квест «стежками казок Сухомлинського» або челенж «Як у книзі», під час якого учні перевтілюються в улюбленого героя.

Результативність моєї роботи ілюструє участь дітей у конкурсах, олімпіадах, творчих проєктах. Серед них обласний конкурс дитячої та юнацької творчості «Славетні українці. Григорій Сковорода»:

- номінація «Декламація» (Шолом Поліна, Найденко Маргарита);

- номінація «Відеопроєкт» (Дарій Альбіна).

Переконана, що кожна дитина від природи талановита, а педагог повинен лише допомогти їй розвинути цей талант.